

Tutkimustietoa Asunto ensin - asumisyksiköistä -työntekijöiden näkökulma.

VAT-verkoston yhteistyöpäivät Helsingissä 25.5.-26.5.2016

Riikka Perälä, VTT

Kehittämis- ja edunvalvontakoordinaattori

EHYT ry./päihdeasiamiestoiminta

Tutkimuksen taustaa

- Sininauhasäätiön ASUVA-hanke:
 - Kehittämishanke, jossa asunto ensin –periaatteella tehtävää työtä on lähestytty työntekijöiden näkökulmasta teemahaastattelun keinoin
 - Tavoitteena palveluiden kehittäminen systemaattisesti kerätyn ja tutkitun tiedon avulla
 - Lähtökohtana pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseen liittyvät valtakunnalliset ohjelmat
 - Miten ohjelmat kääntyvät käytännön työksi?
 - Tulokset tulossa Yhteiskuntapolitiikka –lehdessä syksyllä 2016; myös blogitekstejä yms.

Haastatteluaineisto

- Kahdessa päihteellisessä asumisyksikössä tehdyt työntekijöiden ryhmä- ja yksilöhaastattelut (N=27)
- Puolistrukturoituja teemahaastatteluja; kerätty marras-tammikuussa 2014-2015; kesto n. 1 1/tuntia kerrallaan
- Arjen ja ruohonjuuritason näkökulma, jonka pohjalta pyritti tuottamaan uutta tietoa asumispalveluiden ja pitkäaikaisasunnottomuuden vastaisen työn kehittämisen pohjaksi

Haastatteluteemat

- Yksiköissä tehtävän työn arkipäivä ja sen merkitys asukkaiden hyvinvoinnille
- Työntekijöiden käsitykset asunto ensin -politiikasta sekä sen toteutuksesta ja merkityksestä pitkäaikaisasunnottomuuden hallinnassa
- Asumisyksiköiden suhde muuhun palvelujärjestelmään
- Työhön liittyvät haasteet ja työntekijöiden näkemykset käytäntöjen kehittämiseksi.

Miksi työntekijöiden haastattelut?

- Suvi Raitakari & Kirsi Juhila (2014):
 - Asukkaiden ja työntekijöiden kokemuksia politiikasta kartoittava tutkimus on ollut vielä melko vähäistä, samoin kuin työn arkisia mikrokäytäntöjä kuvaileva ja erittelevä tutkimus
- Tuukka Tammi ja kumppanit (2014):
 - Asumispalvelut ”musta laatikko”, joka olisi avattava jotta olisi mahdollista selvittää, miten luvatut palvelut käytännössä toteutuvat.
- Kv-tutkimuksessa esille tulleen asunto ensin –politiikan paradoksit
 - Esim. päihde- ja mielenterveysongelmien jatkuminen ja ongelmien kroonistuminen asunnottomuuden menestyksellisestä vähentymisestä huolimatta; ”loukussa olevat yksilöt”
 - Pleace ja kump. (2015): myös muihin ongelmiin kuin asunnottomuuteen on oltava riittävästi apua ja (myös Tsemberis (2011): asunto ensin ei tarkoita asunto vain)

- Työntekijät yksi, mutta hyvin olennainen ryhmä pitkäaikaisasunnottomuuden vastaisen työn määrittelijänä
- Tekevät työtä lähellä asukkaita ja heidän arkeaan
 - Esim. näkevät työssään asukkaiden koko elämäntilanteen ja siihen liittyvät vaihtelut
 - Asumisyksiköt myös näköalapaikka koko hoitojärjestelmään ja sen kehitykseen
- - - > työn näkyväksi tekeminen ja kehittäminen työntekijöiden näkemyksistä ja kokemuksista käsin
- Huom! Laadullisesta aineistosta tehtävien tulkintojen mahdollisuudet ja rajoitukset

Aineiston analyysi

- Temaattinen analyysi, jonka avulla nostettu työntekijöiden puheesta esille:
 - 1) Asumista koskevia hyviä käytäntöjä
 - 2) Asunto ensin –politiikan merkitystä
 - 3) Työntekijöiden kriittisiä huomiota
- Diskurssianalyysi, jonka kautta huomioitu myös työntekijöiden haastattelupuheessa käyttämät kuvailut ja käsitteet
 - Miten asunnottomuutta, asunnottomia ja asunto ensin –politiikkaa kuvaillaan ja määritellään aineistossa ja minkälainen kuva asunnottomuuspolitiikan käytännöistä muodostuu tältä pohjalta?

Keskeisiä tuloksia

I Asunto ensin –arkea

- Apua arkeen ja arjen hallintaan
24/7
 - Vuokraseuranta; siivousapu; erilaisessa asiointissa avustaminen; sosiaalisten suhteiden hallinta
- Palveluohjaus
 - Palvelutarpeen kartoitus; ajanvaraukset; saattaminen palveluihin; verkostotapaamiset ja palveluiden järjestäminen asukkaille esim. yksiköihin
- Aktivointi
 - Mielekkään tekemisen järjestäminen asukkaalle; elämänhallinnan ja asioista huolehtimisen opettaminen
- Kontaktointi ja seuranta
 - Asukkaiden kunnon ja hyvinvoinnin seuranta päivittäisen työn lomassa; Erityisseuranta tarvittaessa; läsnäolo, keskusteluapu

I Asunto ensin –politiikan arkea...

- ”Joillakin tuntuu olevan sellainen käsitys, että nää asukkaat vaan tuupataan näihin asumis- ja annetaan olla, mutta meillä kaikilla asukkailla **on joku kontakti** ja aktiivisesti ohjataan heitä eteenpäin ja se on jatkuvasti puheissa, että mitäs nyt kun sulla on tää päihteiden käyttö tässä tilassa?”
- ”On tää paljon **kivempaa kuin mitä vois ehkä luulla**, kun puhutaan haastavista asiakkaista. Mutta nää asukkaatkin tuo hyvin paljon semmosta tähän työhön, että välillä on tosi hyviäkin keskustelujakin ja on kiva rupertella.”

II Asunto ensin –politiikan merkityksestä

- Asunnottomuuden liittyvän inhimillisen kärsimyksen lievittäminen
- Asukkaiden rinnalla kulkeminen ja tukeminen
- Parhaimmassa tapauksessa uusien mahdollisuuksien avaaminen ja tarjoaminen

II Asunto ensin –politiikan merkityksestä: inhimillisen kärsimyksen lievittäminen

- ”Kukaan ei ahista, kukaan ei lyö, kukaan ei tee sitä, tätä tai tota. Tää on (asukkaan) turvapaikka.”
- mahdollisesti asukkaille:
 - ”lämmön”, ”turvan”, ”kodin”, ”järjestyksen”, ”toivon” ja ”yhteisön”

II Asunto ensin –politiikan merkityksestä: rinnalla kulkeminen

- ”Meen resurssien mukaan mukaan sossuun ja johonkin päivätoimintaan. Yritän joka päivä kysyä, mitä kuuluu, semmosta tavallista”.

II Asunto ensin –politiikan merkityksestä: uudet mahdollisuudet

- ”Kommunikointi ei ollut minkäänlaista. Puhe oli harhaista, skitsofreenista ja pelottavaa. Lopulta kun asuminen meni ja tilanteet meni, niin tuli ambulanssi ja poliisit hakemaan ja miehelle saatiin skitsofrenialääkitys. Se oli jonkin aikaa hoidossa ja palasi takaisin, ja mä en ollut uskoa, että se oli sama ihminen. Se oli hyvin asiallinen, pitää huoneensa siistinä, tykkää asioida ihmisten kanssa, erittäin rauhallinen. Ja nyt hän elää, niin kuin mä sen näen, tavallista juopon elämää”.
- ”Yksi just valmistui kokiksi. Mä en muista sen koulun nimeä virallisesti. Mutta esimerkiksi hänen koulupsykologia ja nuorisoasemaa oon kontaktoinut, ja päihdepsykiatria. Ja sitten on järjestetty verkostotapaamisia (...) Tämmöstäkin on, onnistumisia.”

III Kriittisiä huomioita

- Ei sovi kaikille; jotkut väärässä yksikössä
- Riittämättömät resurssit
- Asukkaiden ”hylkääminen” yksiköihin ja yhteistyö muun palvelujärjestelmän kanssa

III Kriittisiä huomioita: Ei sovi kaikille, jotkut väärässä yksikössä

- ”Kyllä mä välillä mietin varsinkin noita nuoria, se ykskin meni kun kivi alaspäin, kun tuli tänne. Täällä on niitä ”verkostoja”. Onneksi pääsi pois.”
- ”Joillekin tää on pelottava paikka. Ei sitä voi kieltää. Mutta yritetään vähän katsoa, kuka asuu kenenkin naapurissa sitte (...).”
- ”Vaipanvaihto ei periaatteessa kuulu meille, mutta joidenkin kohdalla ollaan jo niillä rajoilla. Mutta me ei olla sairaanhoitajia, vaan asumisen ammattilaisia. Kaikki ei tätä ymmärrä, vaan sanovat, että sehän on teillä hoidossa.”

Kriittisiä huomioita: riittämättömät resurssit

- Työntekijä 1: Musta tuntuu, että tästä on se uutuudenviehätys noilta poliitikoilta ohi. Tää on nyt niin kuin järjestetty ja tehty ja nyt vaan hanat kiinni ja ne keskittyy muihin juttuihin.
- Työntekijä 2: Ei niitä enää kiinnosta. Ne katsoo, että ongelma on ratkaistu jo.
- Työntekijä 1: Nyt tää on vaan jostain kilpailutuksesta kiinni. Hommat pyörii.

III Kriittisiä huomiota: asukkaiden hylkääminen yksiköihin

- Työntekijä: Katsotaan että heillä on koti (asumisyksikössä), he ei oo heitteillä, niin heitä ei tarvii hoitaa. Hirveen harvoin saadaan ihmisiä pidempiin psykiatrisiin hoitoihin, vaikka olis selkeesti hyvin psykoottinen.
- Haastattelija: Mitä jos tällainen tapaus tulee? Yritättekö te ottaa yhteyttä johonkin?
- Työntekijä: Psykiatrian erityishoidon poliklinikka on se mihin soitetaan virka-aikana, sitten häke (hälytyskeskus) virka-ajan ulkopuolella. Aina sieltä ei edes tule ketään arvioimaan sitä tilannetta. Ne sanoo, että toi nyt kuulostaa siltä, että ei tarvitse vielä tulla, että seuraillaan tilannetta, ja ilmoittakaa uudestaan mikäli jotain tapahtuu. Kyllä täällä on henkilökunta joskus heiltä ihan suoraan kysynyt, että tarviiko täällä jonkun kuolla ennen kuin te tuutte.

- ”Riippuvuushan tarkoittaa juuri sitä, että sitä ei oikeasti voi sanoa valinnaksi. Kun sä oot riippuvainen se on sulle pakko. Kukaan meistä ei valitsisi juoda itseään siihen kuntoon, että kusee housuun. Kun viedään kaikki, amputoidaan ruumiinosia ja hampaat lähtee ja vaikka mitä kauheita asioita tapahtuu ja silti sä jatkat käyttöön, niin kyllähän se kertoo että se valinta on aika... (hiljaisuus).”

Johtopäätökset

- Päihteellisten asumisyksikköjen ote asukkaisiin aktiivinen ja monipuolinen
- Pelkkä asumisen järjestyminen ei vielä kuitenkaan riittävä näkökulma asukkaiden auttamiseen
- Palvelujärjestelmä ei vielä valmis; tarvitaan asumismuotoja päihteettömien ja päihteellisten asumisyksikköjen väliin ja kuntoutusta
- Asunto ensin –periaate ei saa ole synonyymi halvalle palvelulle
- Asukkailla oikeus omaa elämänhallintaa ja turvallisuutta tukevaan asumisympäristöön
- Eettisen rajanvedon ongelma; milloin ja millä oikeudella asukkaiden asumiseen saa puuttua?

Johtopäätökset...

- Asukkaiden edunvalvonnan kannalta keskeinen kysymys, toteutuuko lainsäädännön asettamat velvoite päihdeongelmista kärsivien ihmisten riittävästä, avun, tuen ja tarpeen mukaisesta hoidosta yksiköissä ja palvelujärjestelmässä yleensä
- Eettisen rajanvedon ongelma; milloin ja millä oikeudella asukkaiden asumiseen saa puuttua?